

DEDE KORKUT KİTABI'NDA YEME-İÇME KÜLTÜRÜNE İŞLEVSEL YAKLAŞIM

Functional Approach to Eating and Drinking Culture in The Book of Dede Korkut

Aynur KOÇAK*
Tuğba MEZLİN*

ÖZ

Dede Korkut Kitabı'nda yer alan hikayelerde bireyin ve toplumun en temel ihtiyacı olan beslenme çevresinde gelişen yeme-içme kültürü bu hikâyelerin birçoğunda yer alır. Hikâyelerde Türk toplumunun kültürünü taşıma ve aktarmadaki işlevselliğini yeme-içme gelenekleri çerçevesinde görmek mümkündür. Bronislaw Malinowski'nin öncülüğünde öne çıkan işlevsel kuram, toplum içinde doğup gelişen geleneklerin farklı işlevleri olduğuna dikkat çekmektedir. Bu çalışmada *Dede Korkut Kitabı*'nda yer alan yiyecek ve içeceklerin, Türklerin beslenme alışkanlıkları çerçevesinde gelişen işlevlerinin yorumlanması amaçlanmıştır, yeme-içme gelenekleri işlevsel bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Öncelikle Malinowski'nin kültür tanımı ve görüşleri ele alınarak *Dede Korkut* anlatılarının kültürel yanı üzerinde durulmuştur. Ardından anlatılarda yer alan yiyecek ve içeceklerin toplumsal gelenekler çerçevesinde işlevselliği ele alınmıştır. Bu işlevler, yeme-içmenin fizyolojik, toplumsal, dinî-manevî, keyif verme ve sinama işlevi olarak beş ana bölümde incelenmiştir. Yeme-içmenin toplumsal işlevi kendi içerisinde misafir ağırlama gelenekleri, toy, düğün ve yağma gelenekleri, av gelenekleri olarak üç farklı başlıkta değerlendirilmiştir. Dinî-manevî işlev ise kurban ve ölü aşı kapsamında ele alınarak ardından Malinowski'nin temel ihtiyaçlar ve bunlara verilen kültürel cevaplar üzerine geliştirdiği modele göre değerlendirilmeler yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Dede Korkut Kitabı*, yeme içme gelenekleri, kültür, Malinowski, işlevsel Kuram.

ABSTRACT

In the stories of the *Book of Dede Korkut*, the food and drink culture that developed around nutrition, the most basic need of the individual and society, is included in

* Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye. E-posta: nurkocak@yildiz.edu.tr. ORCID: 0000-0002-9555-1088.

* Yüksek Lisans Öğrencisi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye. E-posta: tugbamezlinn@gmail.com. ORCID: 0009-0002-5405-8796.

many of these stories. In the stories, it is possible to see the functionality of Turkish society in carrying and transmitting its culture within the framework of eating and drinking traditions. The functional theory, pioneered by Bronislaw Malinowski, draws attention to the fact that traditions born and developed within a society have different functions. In this study, it is aimed to interpret the functions of the food and beverages in the *Book of Dede Korkut* within the framework of the eating habits of the Turks, and eating and drinking traditions are evaluated with a functional approach. First of all, Malinowski's definition of culture and his views were discussed and the cultural aspect of Dede Korkut narratives was emphasized. Then, the functionality of the food and beverages in the narratives within the framework of social traditions was discussed. These functions are analyzed in five main sections: physiological, social, religious-spiritual, enjoyment and testing functions of eating and drinking. The social function of eating and drinking was evaluated under three different headings: traditions of entertaining guests, toy, wedding and plunder traditions, and hunting traditions. The religious-spiritual function is analyzed within the scope of sacrifice and food for the dead, and then evaluations are made according to Malinowski's model of basic needs and cultural responses to them.

Keywords: *The Book of Dede Korkut*, eating and drinking traditions, culture, Malinowski, Functional Theory.

Giriş

İnsanın en temel ihtiyacı beslenmedir. Birey anne karnına düştüğü ilk andan itibaren besin maddesinin alınması yoluyla yiyecek ve içeceklerle tanışır. İhtiyaçtan dürtü ve güdüye, ardından doyuma ulaşılan yolculukta birey vücuduna çeşitli besinleri alarak gelişimini sağlar. İnsan gelişimi için en gerekli ihtiyaçlardan biri olan yiyecek ve içeceklerin tüketimi vücudu beslemesi kadar toplum hayatında taşıdığı anlamlarla da kendine yer edinmiştir. Toplumun törenlerine eşlik eden yiyecek ve içecekler tüketim amaçlarına göre çeşitli işlevlere sahiptir. Erginlenme, sınanma, tanrıyla bütünleşme yahut toplumu bir araya getirme gibi misyonları yüklenen yiyecek ve içecekler toplum hayatında önemini korumaktadır. “Yiyecek ve içecekler, hayatın devamının yanı sıra, sosyal ilişkilerin kurulması, ailede sevinç ve üzüntülerin paylaşılması gibi önemli rolleri üstlenirler” (Tan, 2016: 267). Bir topluma ait yeme-içme kültürü, o toplumun yaşayışını, geleneklerini ve kültür öğelerine gösterdiği yaklaşımı ifade eder.

Bir toplumun fizyolojisi, coğrafyası, töresi, dinî inançları çerçevesinde yayılıp gelişen yeme-içme gelenekleri toplumların kültürünü oluşturan parçalardan biridir. Çeşitli anlatılarda yeme-içme bağlamında gelişen değerler, tüketim amacı ve yerine göre farklı işlevlerde görülmektedir. Yeme-

içme geleneklerinin işlevlerini Bronislaw Malinowski'nin kültür üzerine düşünceleri ve işlevsel kuramı bağlamında incelemek mümkündür. İşlevsel teorinin kurucusu olarak kabul edilen Bronislaw Malinowski *Bilimsel Bir Kültür Teorisi* (1992) eserinde, “nesnelere, eylemler ve zihniyetler sistemi” olarak tanımladığı kültürün, farklı kültürlerle karşı ilginin başladığı andan itibaren geliştiğini, bu öğretiye “işlevcilik” ismini verdiğini açıklar (1992: 21-22). Malinowski'ye göre kültür “özünde araç olan bir aygıttır” (1992: 21). Malinowski'nin tanımında kültür yalnızca araç ve nesne çerçevesinde kalmaz. Bağlam ile icranın önemine, aynı zamanda eylemler ve zihniyetlerin sistemleşmesine de değinir. Bu bağlamda sistemleşen kurallar da toplumun kültürünün içerisinde düşünülmektedir. Bu yerleşik kurallar toplum içerisinde geleneklerin oluşmasını sağlar. Bu geleneklerden yola çıkıldığında *Dede Korkut Kitabı* da işlevsel bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Kültürün işlenmesi ve aktarılması sürecinde toplum en temel basamak olarak görülmüştür. Toplum içinde doğup gelişen işlevsel kuram da Malinowski öncülüğünde kültürün işlevselliğine yeni bir bakış getirir. Malinowski, *Bilimsel Bir Kültür Teorisi* adlı kitabında temel ihtiyaçlar ve kültürün bunlara gösterdiği tepkileri şu şekilde modellendirmiştir:

<i>Temel İhtiyaçlar</i>	<i>Kültürel Cevaplar</i>
Metabolizma	Besin Sağlanması
Üreme	Akrabalık
Bedensel Rahatlıklar	Barınma
Güvenlik	Koruma
Hareket	Etkinlikler
Büyüme	Yetiştirme
Sağlık	Hijyen

Tablo 1. Malinowski'nin Geliştirdiği Model (1992: 105)

Malinowski kültürün çeşitli unsurları karşılıklı olarak birbirine bağladığını, kültürel sürecin de birbirleriyle dil ya da başka tür bir sembolizm aracılığıyla ilişki kuran insanların varlığını gerektirdiğini belirtmiştir (1992: 22). Bu doğrultuda Türk toplumu da Dede Korkut anlatılarındaki yeme-içme gelenekleri bağlamında toplumsal birlik ve karşılıklı etkileşim içerisinde. Toplumların yeme içme, eğlence, düğün, av ve yas törenleri kültürün devamını sağlayan geleneklerle yerine getirilir. “Türk kültüründe yemekler, her zaman kültürel törenlerin ve dinî ritüellerin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur”

(Irmak, 2024: 489). Linda Civitello'nun da ifade ettiği üzere (2008: 14) dinî, ulusal, etnik kimlik yiyeceklerle doğrudan bağlantılıdır.

Toplumları tanımanın yollarından biri de o topluma ait eserlerden yararlanmaktır. Türklerin toplum hayatını ve yeme-içme geleneklerini anlamada başvurulabilecek önemli kaynaklardan biri de *Dede Korkut Kitabı*'dir. Bu eser, Türklere dair pek çok bilgiyi içermesi bakımından kültür araştırmalarında yol gösterici nitelikte bir kaynaktır. Oğuz Türklerin toplum hayatındaki birçok öğeyi, toplumun değerler sisteminin bütünü olan kültürün izlerini, insan ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların yerine getiriliş biçimlerini de bu hikâyelerde görmek mümkündür. Hikâyelerde Türk toplumunun yeme-içme geleneklerine vurgu yapılır. Eski Türklerde yeme-içme hep bir arada olmaktadır (Ögel, 1978: 189). Dolayısıyla Türk toplumunda yeme-içme gelenekleri de bir arada düşünülmektedir.

Bu anlatılardan yola çıkarak Türklerin eskide kalan veya hâlâ sürmekte olan yeme-içme geleneklerine ve bu geleneklerin işlevlerine ulaşılabilmektedir. Metinlerin içinde ele aldığı durumların farklılığı, metinlerde görülen işlevlerin de farklı olmasına yol açmaktadır. Buradan hareketle işlevlerin tartışmaya açık yanı doğmakla birlikte bu tip farklılıklar incelenen esere özel durumlardan kaynaklanır. Bu çalışmada *Dede Korkut Kitabı*'nda yeme-içme geleneklerinin işlevselliği beş genel başlıkta ele alınmıştır.

1. Yeme-içmenin Fizyolojik İşlevi

Yemek yemek, insan fizyolojisinin ayrılmaz bir parçasıdır. Malinowski'ye göre (1992: 95) her insan, hangi kültür tipine ait olursa olsun yaşadığı süreçte yemek yemeye, soluk almaya, uyumaya, üremeye ve yararsız maddeleri organizmasından atmaya muhtaçtır. Dolayısıyla besin alımının temelinde ihtiyaç vardır. "İşlev her zaman bir ihtiyacın doyurulmasını ifade eder; bu en basit yeme edimiyle başlar ve kutsal eyleme kadar gider" (Malinowski, 1992: 28).

İnsan, yeme ihtiyacını içsel bir uyarılmayla öğrenir ve bu huzursuzluğunu gidermek için harekete geçer. Besin alımıyla yeniden rahatlığa kavuşur. Vücudun metabolizmaya dayanan iç dengesini bulma çabası da tam olarak fizyolojik işlevi ifade etmektedir. Tıpkı yaratılış mitlerinde olduğu gibi vücutta da ilk olarak besinin azalmasıyla gereken enerjinin karşılanamamasından kaynaklanan bir kaos, ardından bireyin açlığının bilincine varıp bunu gidermek için harekete geçmesi ve son durumda vücudun besine ulaşarak homeostazisine kavuşması süreci vardır. Homeostazis, vücudun bir dengeyi sürdürmek için gösterdiği çabayı ifade eder (Maslow, 1970: 36). Beden den-

geye erişince vücut sıradan rutinine geri döner. Fizyolojik ihtiyaçlarını gideren insan böylece iç kozmosunun maddî yanını tamamlar. İnsanın bu en temel ihtiyacı da *Dede Korkut Kitabı*'nda kendisine yer edinmiştir.

Dede Korkut Kitabı'nın “Mukaddime” bölümünde yemeğin fizyolojik işlevi üzerinde durulur. Mukaddime’de “solduran sob” olarak anlatılan kadın, obur ve tembel kadındır. “Geldük ol kim solduran sopdur, sabadanca yerinden örü durur, elin yüzün yumadan dokuz bazlamaç ilen illi bir küvlek yoğurt gözler, doyunca tıka basa yer” (Gökyay, 2006: 22). Bu özelliklere sahip bir kadın çocuk sahibi olmaya yeterli görülmez. Çünkü tıka basa yemek vücudun denge hâlinden uzaklaşması, sağlıklı bir şekilde ihtiyacından fazla besini tüketmesidir. Dede Korkut’un öğütlediği insan aşırılığa kaçan değil, düzene uygun ve dengede kalandır.

Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Boy’da, Kazan ve çoban arasında geçen sohbet de yemeğin fizyolojik yönü öne çıkmaktadır: “Kazan aydur: ‘Oğul çoban, karnum açdur, hiç nesneñ var mıdur yemege’, dedi. Bunun üzerine çoban, “geceden bir kuzu bişirübdürürüm, hazır buyurun, gel bu ağaç dibinde inelüm yeyelüm’ der ve kuzuyu birlikte yerler” (Gökyay, 2006: 47). Bu hikâyelerde yiğidin, hatunun cömertliği, misafiriyle elinde olanı paylaşması, misafirini ağırlaması övülen nitelikleridir. Bu nedenle çoban da elinde olanın tümünü kendi başına tüketmek yerine Kazan’la paylaşmayı ister. Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Boyunda da yemeğin fizyolojik işlevine yer verilmiştir. “Bağır gibi uyunanda yoğurtdan ne var? Kara sakaç altında gömeçden ne var? Kendürükde etmekten ne var? Üç gündür, yoldan gelürem karnum açdur doyurun beni” (Gökyay, 2006: 78).

Dede Korkut anlatılarında yemek pişirme eylemi de önemsenir. Örneğin Kazan çobanı bir ağaca bağlar ve “Mere çoban, karnuñ acıkمامışiken, gözün de kararmamışiken bu ağacı koparı gör, yohsa seni bunda kurtlar kuşlar yer” der. Ağacı sırtlanıp peşine düşen çoban ise bu ağaçla Kazan’a yemek pişirmeyi önererek içinde olduğu durumdan kurtulur. “Sen kafiri basarsı dahı karnuñ aciğur, men saña bu ağacıla yemek bişürürün, dedi. Kazana bu söz hoş geldi. Atından indi, çobanuñ ellerin çözdü, alnında bir öpdü” (Gökyay, 2006: 47). Kazan’ın bu öneriyi beğenip çobanın alnından öperek kutlaması yemeği pişirene duyulan saygının göstergesidir.

Yemeği pişiren kişiye saygı duyulduğunu gösteren bir diğer örnek de Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü Boy’da insanları yiyen Tepegöz’ün yemeğini pişirenlere dokunmamasıdır. Bu iki örnek de yemek pişirmenin dolayısıyla yemeğin fizyolojik yönünün bu hikâyelerde ne kadar önemsendiğini göster-

mektedir. Zor bir durum içerisindeyken yemek pişirmeyi bilmek insanı o zorluktan kurtarabilmektedir. Bu durum ocağa, ateşe duyulan saygı ile ilişkilendirilebilir. Eski Türklerde görülen ateş kültü, bu hikâyelerde daha geniş bir alana yayılarak ateşe yakın olana da saygı duymakla şekillenmiştir.

2. Yeme-İçmenin Toplumsal İşlevi

Toplum, beraber yaşayan, birlikte gelenekselleştirdiği birtakım ritüelleri olan insanların bir araya gelmesiyle oluşan bütünü ifade eder. Türk toplumu da birlik ve beraberliği önemsemiş, yaşayışında imece bir düzen kurmuştur. Audrey Richards (2004: 2) insanın yiyecek arama faaliyetlerinin toplumun iş birliğini pekiştirdiğini dile getirir. Bu doğrultuda bireyin beslenme ihtiyacından doğan yeme-içme faaliyetlerinin de toplumsallaşmayı gerektirdiği görülmektedir. Jack Goody (2013: 25) “yemeğin, kişinin topluluğun bir üyesi olarak sosyalleşmesine yardımcı olan duyguları ve düşünceleri ortaya çıkaran toplumsal işlevi” olduğunu ve bu işlevin “sistemin korunmasını ve sürdürülmesini sağladığını” ifade etmiştir. Dinç’e göre (2019: 310) yeme içme tüm toplumlarda sosyal yönleri olan ve aynı zamanda simgesel yahut sembolik anlamlar yüklenen kültürel faaliyetler bütünüdür.

Bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için besin alması gerekmektedir. Bu en temel ve basit olan ihtiyaca dayanan davranışlar bir döngü hâlinde tekrarlanır. Varoluş mücadelesi insanı yaşamda kalmaya ikna eder ve hissettiği açlık onu besin alma ihtiyacına yönlendirir. Açlık bireysel bir güdü olmasına rağmen tekrarlanan ve toplumların düzenini de etkileyen yönleriyle toplumsal bir işlev edinmiştir. Dolayısıyla yeme-içme sosyalleşmeyi de beraberinde getirmektedir.

Radcliffe Brown (1964: 330) geleneklerin toplumsal ekonominin en önemli işlevlerini yerine getirdiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Türk toplumunun gelenekleri çerçevesinde yemeğin toplumsal işlevi en fazla görülen işlevdir. Bu hikâyelerde yeme-içme kültürüne ait çeşitli uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamalar *Dede Korkut Kitabı*’nda misafir ağırlama gelenekleri, toy, düşün ve yağma gelenekleri, av gelenekleri olarak üç farklı şekilde görülmektedir.

2.1. Misafir Ağırlamada Yeme İçme Gelenekleri

Türk toplumunda misafire hürmet göstermek ve onları güzel bir şekilde ağırlamak toplumsal hayat içerisinde önemli bir değer olarak görülmüştür. Bu değer çerçevesinde çeşitli gelenekler oluşmuş ve bunların yerine getirilmesi bir vazife olarak addedilmiştir. Toplumsal beraberlik ve iş birliğini önemseyen Türk toplumu bu nedenle elindeki paylaşımayı da bir gerek

olarak benimser ve cömert olmayanı, malını esirgeyeni hoş görmez. Paylaşımçı ve cömert olan birey toplumda statüsünü artırır. Dede Korkut anlatılarında da cömertliğin önemi sıklıkla vurgulanmaktadır.

Mukaddime’de dört kadın tipinden bahsedilmektedir. Bu kadınlardan biri evine geleni yediren içiren, ağırlayan bu özellikleriyle de çocuk sahibi olması için dua edilen kadın tipidir. “Evüñ tayağı oldur ki yazıdan yabandan eve bir udlu konuk gelse er adam evde olmasa ol añı yedürür içürür ağırlar azizler göndürür. Ol Ayşe Fatma soyudur. Anuñ bebekleri bitsin” (Gökyay, 2006: 22). Bu kadın tipinin zıt özelliklerine sahip bir başka kadın tipi ise şu şekilde belirtilmiştir: “Geldük ol kim neçe söylesen bayağıdır. Evine yazıdan yabandan bir udlu konuk gelse er adam evde olsa aña dese ki: dur etmek getür biz de yeyelim! Bu da yesün dese, bişmiş etmegüñ bekası olmaz, yemek gerekdür. Avrat aydur: Neyleyeyim bu yıkılacak evde un yok elek yok. Deve degirmenden gelmedi der... Ol Nuh Peygamberiñ eşeği aslıdır. Andan dahı sizi hanum, Allah saklasun” (Gökyay, 2006: 23). Burada bahsedilen kadın tipi, misafir ağırlama töresine uygun davranmayan, konuğundan yemek ikramını esirgeyen ve eşinin sözünü dinlemeyen bu özellikleriyle de uzak durulması gerektiği belirtilen kadındır.

Mukaddime’de bu iki örnek karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Bu örneklerden hareketle misafir ağırlama töresinin yeme-içme ile bağlantılı olarak önemsendiği görülür. Aynı zamanda ilk kadın tipi Ayşe-Fatma soyuna dayandırılırken, diğer kadın tipinin peygamberin eşeği sıfatıyla nitelendirilmesi dolayısıyla toplumsal rollerin kutsala dayandırılması da Türk töresine göre misafir ağırlamanın önemine dikkat çekmektedir.

Mukaddimedeki geçen bazı ifadelerde de konuk ağırlamanın, yedirip içirmenin önemine değinilir. “Kız anadan görmeyince ögüt almaz. Oğul atadan görmeyince sufra çekmez”, “Konuğu gelmeyen kara evler yıkılsa yeg” (Gökyay, 2006: 20). Bu örneklerden anlaşılacağı üzere misafir ağırlama töresinde yeme-içme işlevselliği önemsenmiştir.

2.2. Toy, Düğün ve Yağma Sırasında Yeme-içme Gelenekleri

Dede Korkut anlatılarında “toy” adı verilen Türk toplumunun yeme-içme bağlamında bir araya geldiği şenlikler, birlik beraberlik ortamındaki statünün gösterilmesi işlevine hizmet eder. Beslenme ihtiyacı çerçevesinde gelişen yeme-içme gelenekleri toplumsal hayatta belli değerlerle sembolleşmiştir. Birlik, beraberlik de bu değerlerden bazılarıdır. Birlikte yeme-içme toplumsal bir bağlılığın temsilidir. Jack Goody (2013: 27) sembollerin toplumsal yapıyı, birlikte yemek yemenin de bir ilişkiyi ifade ettiğini dile getir-

miştir. Nitekim yemeğe davet edilmenin önemi ve davete katılmamanın hoş görülmemesi de toplumsal birlikteliğin gelenek üzerindeki göstergeleridir. Türk toplumu da düzenlenen toylarda yeme-içme bağlamında bir araya gelir. Toy düzenlemek toplumsal statünün bir ifadesidir çünkü toyu düzenleyen saygınlığını ve cömertliğini gösterir. “Toyu düzenleyenler, katılımcıları doyurduğu ve cömertliklerini sergilediği ölçüde saygındır” (Çelik, 2022: 584).

Dede Korkut Kitabı’nda idealize edilen bey tipi yiğit ve cömerttir. Bu özellikleriyle çeşitli kimseleri etrafına toplar ve onları ağırlamakla itibar göstererek beyliğini dolayısıyla toplum içerisindeki statüsünü kuvvetlendirir. İsmail Gezgin de (2021: 169) yeme-içme şölenlerinin yemeğin karın doyurma amacını aştığı, bir iktidar ve gösteri aracına dönüştüğünü yansıtan organizasyonlar olduğunu ifade etmiştir.

Türk toplumunda görülen toy geleneğinde, toyu düzenleyen beyler insanları bir araya toplamakla üstünlüklerini ve yiğitliklerini toya katılanlar da toyu düzenleyen kişiye bağlılıklarını göstermektedir. Közleme (2012: 188) toy geleneğini “derece ve statülerin karşılıklı olarak tanınmasının veya yeniden onaylanmasının sembolik bir unsuru” olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla yemeğin toyu düzenleyen ve toya katılanlar arasında statüyü ifade eden sembolik bir anlam taşıdığı görülmektedir. “Yemeğin finanse edilmesi bir saygınlık göstergesi iken yemeği yiyenler de finansörün otoritesini ve onun çizdiği sınırları tasdik etmiş olurlar” (Çelik, 2022: 584).

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu’nun ilk çatışması Bayındır Han’ın to-yundan doğar. Bu toya katılan beyler çocuklu ve çocuksuz olarak ayrı ayrı yerlere oturulmuş, ayrı üç otağ kurularak her otağda beyler farklı şekilde ağırlanmıştır: “Bir yire ağ otağ bir yire kızıl otağ bir yire kara otağ kurdurmuştu. Kimün ki oğlı kızı yok kara otağa konduruñ, kara keçe altına döşeñ, kara koyun yahnısından önüne getürüñ, yer ise yesün yemez ise dursun gitsün demişdi. Oğlu olanı ağ otağa kızı olanı kızıl otağa konduruñ, oğlı kızı olmayanı Allah Ta’ala kargayupdur, biz dahi kargaruz” (Gökyay, 2006: 25).

Bayındır Han’ın buyruğu çocuk sahibi olmayanın Allah tarafından sevilmediği, dolayısıyla kendilerinin de çocuğu olmayan beyleri pek muteber görmediklerini göstermektedir. Bu muteber görülmeyen beyler ak ve kızıl otağa değil, hiçliği, yokluğu dolayısıyla bir eksikliği temsil eden kara otağa oturmakla diğerlerinden ayrılmış, altına kara keçe döşenip, önüne kara koyun yahnisi koyulmuştur. Çocuksuz olan beylerin önüne koyulan yemek dahi farklıdır. Dolayısıyla kara koyun yahnisi bu hikâyede statü gösterme işlevin-

dedir. Çocuğu olmayan bir bey toplumda diğer beyler kadar saygı görmemektedir.

Bayındır Han'ın bu emrini duyan Dirse Han diğer beylerden bu şekilde ayrı tutulmasının nedenini anlamak ister. “Dirse Han aydur: Bayındır Han benüm ne eksüklüğümi gördü, kılıcumdan mı gördi, suframdan mı gördi, benden alçak kişileri ağ otağa kızıl otağa kondurdu, benim suçum ne oldu kim kara otağa kondurdu dedi” (Gökyay, 2006: 25).

Dede Korkut Mukaddimesi'nde idealize edilen alp tipinin cesur ve yiğit olduğu kadar, cömert bir bey olması, diğer beyleri ağırlamakta kusur etmemesi de istenir. Talas (2005: 275) Türk idarecilerinin halkını aç ve çıplak bırakmamayı ana ilke olarak gördüklerini belirtmiştir. Dede Korkut anlatılarında görüldüğü üzere Oğuz beyleri de halkı yedirip içirip doyurmayı, sofraya kurmayı önemser. Bundan dolayı Dirse Han da uğradığı muamelenin yiğitliğindeki ya da cömertliğindeki bir eksiklikten kaynaklandığını düşünür. Ancak Dirse Han'ın kara otağa oturtulduğunda altına kara keçe döşenip kendisine kara koyun yahnisi ikram edilmesinin nedeni çocuğunun olmamasıdır.

Hayati Beşirli (2010: 163) Türklerde bireyin sofradaki konumu ve yemeğin kısımlarının dağıtımının bir saygınlık göstergesi olduğunu ifade eder. Beşirli'ye göre, Türklerde, oturulacak yer kadar yemek esnasında yenen yiyecek de statü belirtir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyunda da Dirse Han'ın çocuksuz bir bey olması yönüyle toplumdaki statüsünün Bayındır Han tarafından düşürüldüğü görülür. Görüldüğü üzere yemek ve sosyal statü arasında mutlak bir ilişki vardır.

Uğradığı haksız muamele karşısında Dirse Han kalkıp evine varır ve bu meseleyi eşine danışır. Dirse Han'ın eşi ona bir toy düzenlemesi tavsiyesinde bulunur: “Ulu toy eyle, hacet dile, dua etdür. Ola kim bir ağzi dualınun ol al-kışiyıla Tañrı bize bir batman iyale vere didi”. Eşinden aldığı tavsiyeyle çocukları olması için kendisi de bir toy düzenler: “Dirse Han dişi ehlinün söziyle ulu toy eyledi, hacet diledi” (Gökyay, 2006: 27). Daha sonra Dirse Han ve eşinin bir ağzi dualının duasıyla çocuk sahibi olduğu belirtilir.

Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy ve Kazan Bey Oğlu Uruz'un Tut-sak Olduğu Boy arasında ortak bir kadeh sunma motifi vardır. Bu motif toy sırasında beylerin, kâfir kızlarına, altın ayaklı sürâhilerde al şarap dolu kadehleri sundurmaları biçiminde görülür. Altın kadeh, hakanlık ve hakimiyet sembolüdür (Ögel, 1978: 175). Bu durumda esirlere altın kadehte al şarap sundurmak güç, üstünlük ve otorite olarak anlaşılmaktadır. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boyda Kazan'ın toyu şu şekilde anlatılmaktadır: “Altun

ayak surahiler dizilmişidi. Dokuz kara gözlü, hob yüzlü, saçı ardına örülü, göksi kızıl düğmelü, elleri bileginden kınalu, barmakları niğarlu, mahbub kafir kızları kalın Oğuz beglerine sagrak sürüp içerleridi” (Gökyay, 2006: 39). Kazan Bey Oğlu Uruz Bey’in Tutsak Olduğu Boyda da Kazan’ın toyu benzer şekilde aktarılmıştır: “Altun ayak sürahiler dizilmişidi. Dokuz kara gözlü, hob suretlü, örme saçlu, elleri bileginden kınalu parmakları niğarlu, boğazları birer karış kafir kızları al şarabı altun ayağla kalın Oğuz beglerine gezdürürleridi” (Gökyay, 2006: 91).

Görüldüğü üzere her iki boyda da Kazan’ın toyu benzer motiflerle ifade edilmiş, dokuz eli kınalı, parmakları niğarlı kâfir kızı Oğuz beylerine altın kadehlerde al şarap sunmaktadır. Kadeh sunmanın sosyal bir statüyü ifade ettiği Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Boyda Salur Kazan’ın eşi Burla Hatun oğlu Uruz’la birlikte esir düştüğünde düşmanlarının Salur Kazan’ın eşinin onlara kadeh sunmasını istemesiyle anlaşılmaktadır. “Şökli Melik kafirler begleri ile şen şaduman yeyüp içüp otururıdı. Aydur: Begler bilür misiz Kazana niçe hayf eylemek gerek, Kazanun avratı boyı uzun Burla hatunını getürüp sağrak sürdürmek gerek didi” (Gökyay, 2006: 47).

Kazan’a korku vermek ve zulmetmek için Kazan’ın eşine kadeh sundurmak isteyen Şökli Melik niyetinde başarılı olamaz. Oğuzlar Burla Hatun’un düşmana kadeh sunmasını istemezler ve buna engel olurlar. Altın kadeh ve kadeh sunma geleneği bu hikâyelerde statü gösterme işlevini sembolize etmektedir. “Altun ayak; Salur Kazan, Deli Karçar, Deli Dumrul gibi Türk büyüklerinin birer sembolü idiler” (Ögel, 1978: 176).

Potlaç, Kuzey Amerika yerlilerinin dilinde “vermek, verilmek” fiillerinden türetilmiş bir kavramdır. Potlaç sırasında rütbelerine göre misafirlere yiyecek, para, mülk gibi hediyeler dağıtılır (Fieldhouse, 1996: 91). Ziya Gökalp Eski Türklerde yönetici kimselerin mallarını yağmalatma geleneğine de “potlaç” adını vermiştir.¹ Dede Korkut Hikâyeleri’nde de potlaç geleneğine benzer bir yağma toyu olduğunu belirtir. “Yağma töreni potlaçın azami derecesidir. Şöleni yapan bey davetlileri yedirip içirdikten giydirip donattıktan ve borçlarını verdikten sonra hatununun koltuğuna girerek otağdan çıkardı. Bütün davetliler davet sahibinin otağını, sürülerini vesair mallarını yağma ederdi” (Ziya Gökalp, 1976: 203).

Ziya Gökalp’in de belirttiği yağma geleneği, anlatılarda İç Oğuz’a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek’in Öldüğü Boyda görülmektedir. Bu hikâyede iki kez yağma vardır. İlk yağma Salur Kazan’ın kendi evini yağmalatmasıdır. “Ka-

¹ Potlacın Türk kültüründe işlevleri hususunda ayrıca bk. (Yolcu ve Aça, 2017).

zan Begün âdeti bu idi ki kaçan Kazan evin yağmalatsa helalinün elini alur, evinden taşra çıkandı andan evinde olan esbabını ve malını yağma eder(ler)idi” (Gökyay, 2006: 187). Bu yağmanın üç yılda bir yapıldığı belirtilmiştir. “Kazan üç yılda bir İç Oğuz, Taş Oğuz beglerin cem ederidi; Üç Ok, Boz Ok yığınak olsa Kazan evin yağmaladurıdı” (Gökyay, 2006: 187).

İç Oğuzların Salur Kazan’ın evini yağmalarken, Dış Oğuzlar yağmaya katılmayınca Kazan’a düşmanlık ederler. Beyrek’ten de Kazan’a düşmanlık etmesini isterler. Ancak Beyrek “Men Kazanun nimetini çok yemişem, bilmezsem gözüme dursun” (Gökyay, 2006: 190) diyerek Kazan sayesinde yediği aşıya minnet ve bağlılık duyduğunu ifade eder. Bamsı Beyrek’in aşını yediği insana nankörlük etmemesi üzerine Aruz, Beyrek’i öldürür. Kazan durumu haber alır ve Aruz’a ceza olarak Oğuz beylerine Aruz’un evini yağmalatır. “Aruzuñ ivini çapdurdu, elini gününü yağmalatdı. Yigit begler kalaba doyum oldu” (Gökyay, 2006: 193). Hikâyenin başındaki ilk yağma Kazan’ın cömertliğini bir nevi büyüklüğünü simgelerken, ikinci yağma Aruz’a verilen cezadır. Bu cezayla Salur Kazan Aruz’un toplum içerisindeki statüsünü düşürerek bir bakıma onu küçültür.

Tören yemeklerinin sevinç, kutlama, anma, kötü ruhlardan korunma, statü değişimi, şifa, hastalıklardan korunma, bereket, dua alma, nefis terbiyesi, psikolojik rahatlama, sosyalleşme, birlik ve beraberliği pekiştirme, kimlik kazanma, kültürü koruma ve aktarma gibi işlevleri vardır (Irmak, 2024: 490). Toplumun “kutlama” amacıyla bir araya geldiği törenlerde de yenilip içilir. Oğuz toplumundakilerin topluma bağlılıklarını ifade etmesi, düşmanlarını yenip tutsaklıktan kurtulmaları, düğünleri, zor günlerin atlatılması gibi topluma sevinç veren olaylar bir araya gelip yenilip içilerek kutlanılır. Bu kutlamalardan bazıları da düğündür. Ziya Gökalp toyların en büyüklerinin düğün toyu olduğunu belirtmiştir (1976: 264).

Türklerde düğün toylarında şölen yemeği verilir. Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Boyunda da şölen yemeğinden bahsedilmiştir. “Beyrek şölen yemeğünü üzerine geldi, karnın doyurduktan sonra kazanları depdi, aşlarını dökdü” (Gökyay, 2006: 81). Salur Kazan’ın Tutsak Olup Oğlu Uruz’u Çıkardığı Boyun sonunda Uruz’un düğünü vardır. Bu boyda da düğün sırasında yeme-içmeden bahsedilir. “Yedi gün yedi gece toy düğün edüp yeme içme oldu. Dedem Korkud geldi kopuz çaldı” (Gökyay, 2006: 185). Bu boyda da toplumsal birlikteliği ifade eden bütün boylarda olduğu gibi Dede Korkut kopuzunu çalarak dua eder. Bu hikâyelerde Dede Korkut âdeta toplumsal birlikteliğin sembolü olma görevini üstlenmiştir. Dede Korkut toplumsal birlikteliğin sembolü olarak Oğuz toplumunun önemli anlarında bulunmasıyla

toplumsal işlevini yerine getirir. Dede Korkut aynı zamanda boy boylayıp soy soylaması, dua etmesi, Oğuzlara akıl vermesi gibi yönleriyle Oğuz toplumunun kültürüne de ait bir kimsedir. Bu yönleriyle bakılacak olursa Dede Korkut'un kendisinin de toplumsal işlevi yerine getirdiği görülür.

2.3. Av Sırasında Yeme-İçme Gelenekleri

Dede Korkut Kitabı'nda "av avlamak kuş kuşlamak"² olarak ifade edilen avcılık, yeme içme ile doğrudan ilişkilidir. Et tüketimi insanın doğanın geri kalanı üzerindeki üstünlüğünü ve hâkimiyetini gösteren bir semboldür. İnsanlığın gücünü temsil eder (Fiddes, 1991: 90). Bu doğrultuda avcılıkta elde edilen et beslenmeyle ilişkili olduğu kadar, aynı zamanda yiğitliği, güçlülüğü, iktidarı ve statüyü de sembolize etmektedir. Çünkü bir bey eğer avcılıkta meziyetliyse yiğittir ve başkalarından üstündür. "Yönetici sınıfının gözünde et, bir güç simgesi, canlılık, fiziksel enerji ve savaşma yeteneği sağlamada bir araç niteliğinde idi" (Tezcan, 2000: 67).

Avcılık aynı zamanda "günlük rutinin monotonluğunu kıran keyif ve neşe zamanları" olarak görülmektedir. "Avlanmanın her zaman içerdiği tehlike unsuru ve bireysel beceriyi gösterme şansı, arayışın kendisini tutkulu bir ilgiye dönüştürür" (Richards, 2004: 107). Hikâyelerde av geleneklerinin de bu yönleriyle bazı işlevleri karşıladığı görülür. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boyda avcılığın Oğuz beyleri arasında tıpkı bir egzersiz gibi görüldüğü anlaşılır: "Yata yata yanumuz ağrıdı, dura dura belümüz kurudu yürüyelüm begler, av avlayalım kuş kuşlayalım, sığın geyik yıkalım, kayıdalım otağumuza düşelüm, yeyelüm içelüm hoş geçelüm" (Gökyay, 2006: 39).

Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boyda Uruz'un babasını "men senden ne gördüm ne öğrenem" (Gökyay, 2006: 93) diyerek eleştirmesi üzerine Kazan Bey oğluna avcılıktaki meziyetlerini göstermeye karar verir. "A begler Uruz hob söyledi, şeker yedi, begler siz yiyeñüz içinüz sohbetüñüz dağıtmanuz, men bu oğlanı alayın ava gideyin, yedi günlük azuğıla çıkayın, oh atduğum yerleri göstereyin, kılıç çalup baş kesdiğüm yerleri göstereyim, kafir serhaddine, Cızığlara, Ağlağana, Gökçe Dağa aluban çıkayın, soñra oğlana gerek olur a begler didi" (Gökyay, 2006: 93). Babanın kendisini ispatlaması ve oğluna ders vermesi çerçevesinde gelişen bu davranış Kazan Bey'in oğluna Oğuz toplumu tarafından saygınlıkla karşılanan davranışlarını göstermesi yönüyle işlevseldir. Aynı zamanda "güzel söyledi, şeker yedi" ifadesi de tatlı yiyenin güzel cümleler kurabileceğini vurgulamaktadır. Bu ifadeyle yiyecek ile söz arasında ilgi kurulmuştur. Bu anlatıda bir babanın

² Bk. (Gökyay, 2006: 29, 30, 34, 39, 93, 159).

oğluna karşı merhameti, öğretici yanı ve müsamahası görülmektedir. Bu yönüyle boyda geçen ifadeler hem toplumsal hem de eğitici işleve dâhil edilebilir.

Boyun devamında Burla Hatun baba ve oğulun avdan dönüşü üzerine kurban keserek Oğuz beylerini “toyladığı” anlatılır. “Han kızı boyu uzun Burla Hatun Kazan’ın geldüğün işitdi, atdan aygır deveden buğra koyundan koç kırdurdu. Oğlançuğumuñ ilk avidur, kanlu Oğuz beglerin toylayayım dedi” (Gökyay, 2006: 98). Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyunda da oğlunun ilk avdan dönüşü üzerine kurban kesme, toy düzenleme geleneği görülür. “Dirse Han’ın hatunu oğlançuğumuñ ilk avidur deyü atdan aygır deveden buğra koyundan koç kırdurdu, kanlu Oğuz beglerin toylayayım dedi” (Gökyay, 2006: 31). Nedim Bakırcı’nın (2019: 135) ifadesiyle, Dirse Han’ın eşi bir bey kızı, Salur Kazan’ın eşi Burla Hatun ise Bayındır Han’ın kızı olması sebebiyle toy düzenleme hakkına sahiptir.

Her iki boyda da baba ve oğul birlikte ava çıkar. Kazan’ın eşi Burla Hatun ve Dirse Han’ın Hatunu oğullarının ilk avından dönüşünü kurban kesip, Oğuz beylerini ağırlamakla kutlamak isterler. Ancak iki annenin oğlu da avdan dönmez. Eşlerinin bir başına geldiklerini gördüklerinde iki kadın da eşlerine oğullarının nerede olduğunu sorarlar ve ardından kırk ince belli kızı yanına alıp oğullarını bulmaya çıkarlar. Kurban kesme ve toy düzenleme motifleri “baba ve oğulun ilk avını kutlama” amacıyla toplumsal işlevi yerine getirmektedir. Çünkü ilk av oğulun topluma kendini ispatı bir nevi erginlenmesidir. Böylelikle erginlenme törenle kutsanır. Çelik (2022: 589) Boğaç ve Uruz’un ilk avı için toy düzenlenmesinin “ava gitmekten kaynaklı saygınlığın kamuya ilan edileceği bir araç işlevini üstlendiği”ni dile getirmektedir.

Begil Oğlu Emren’in Boyunda avlanma üzerinde iki kez durulur. İlk av Bayındır Han’ın kıymet verdiği Begil’i av etiyile ağırlamak istemesi bunun için de av ilan etmesidir. “Üç gün dahı Begili av şikar etiyile konuklayalum begler dedi. Av çığırtıldılar” (Gökyay, 2006: 155). Mahmut Tezcan’a göre (2000: 16) yemeğin kalitesi de yemeği verenin statüsü ve saygınlığını göstermektedir. Buna göre Bayındır Han’ın konuğunu av etiyile ağırlamak istemesi hem kendi statüsünü yüceltme hem de konuğunu memnun etme amacını taşımakta olup toplumsal işlev yüklenmiştir.

Avcılığıyla güçlü bir kimse olduğu bilinen ve bu yönüyle takdir edilen Begil için bu meziyeti tartışılmaz bir doruğa ulaşmıştır. Avcılığına kötü söz edilmesini istemez. Bu nedenle Kazan Bey’in “Bu hüner atunımdur, erünmidür” (Gökyay, 2006: 156) diyerek maharetini sorgulaması gururuna

dokunur ve sinirlenerek evine döner. Begil evine döndüğünde hatunıyla söyleşir. Begil'in hatunu onu "sen gideli hanum arkuru yatan ala dağların avlanmamışdır, ava bingil gönlün açılson" (Gökyay, 2006: 157) diyerek avcılığa cesaretlenir ancak av sırasında sağ uyluğu kırılan Begil bu kez oturup ağlar. Dede Korkut anlatılarında avcılık yiğitliğin göstergesi olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle Begil avda başarısız olmasıyla yiğitliğinin eksilmesinden korkmaktadır. Bu boyda da avcılığın yiğitlik göstermesi bakımından toplumda statü kazandırma ya da kaybettirme işlevi olduğu görülür.

Avcılık geleneklerinde amaç fizyolojik ihtiyaçlar, fiziksel aktivite, zevk ve heyecan gibi duyguların tatmini olabilirken sonuç her zaman "güç" ile ilişkilidir. Avcılıkta meziyet göstermek bireysel becerinin sergilenmesi ve güç olarak değerlendirilmiş, başarısız olmaksız güçsüzlükle nitelendirilmiştir. Bu doğrultuda avcılığın hem bireysel hem de toplumsal işlevleri olduğu muhakkaktır.

3. Yeme-İçmenin Dinî-Manevî İşlevi

Dede Korkut Hikâyeleri Türklerin İslamiyet'e geçişinin ilk izlerini taşımakla birlikte eski Türk geleneklerini de tümüyle kaybetmemiştir. Bu hikâyelerde yaratıcının rızasını kazanmak için bireysel ya da toplumsal olarak gerçekleştirilen çeşitli uygulamalar görülür.

3.1. Kurban

Malinowski en ilkel dinsel eylemde ortak yenen bir yemeğin olduğunu ve klanın üyelerinin bu yemeği törenle yediklerini ifade etmiş, bu totem yemeğinden de kurban kesme ve en önemli evrensel dinler doğduğunu dile getirmiştir (1989: 110). Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen ve belli özellikleri taşıyan hayvan" (URL-1) olarak tanımlanan kurban, eski Türk geleneklerinde de görülen bir ritüeldir. Hikâyelerde bu ifade "Kara başum kurban olsun saña"³ şeklinde birçok kez geçmektedir. Bu ifadeden anlaşıldığı üzere "kurban" farklı biçimlerde görülebilmekte, bazen sevgi gösterme bazen yaratıcının takdirini kazanma bazen bir dileğin gerçekleşmesi için temennide bulunma bazen de sevinç ve kutlamaları kutsama gibi amaçlarla yerine getirilebilmektedir. Kurban genel bir ifade olup işlevleri de bu doğrultuda çeşitlenmektedir.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyunda üç farklı kurban görülmektedir. İlki Dirse Han'ın çocuk sahibi olmak için karısının tavsiyesine uyarak kestiği kurbandır. "Atdan aygır dededen buğra koyundan koç kırdurdu. İç Oğuz Taş

³ Bk. (Gökyay, 2006: 32, 33, 44, 45, 72, 76, 77, 91, 92, 94, 95, 97, 105, 130, 132, 158, 172).

Oğuz beglerin üstüne yıgnak etdi. Aç görse doyardı. Yalın görse donatdı. Borçluyu borcundan kurtardı. Depe gibi et yığdı göl gibi kırmızı sağdurdu” (Gökyay, 2006: 27). Dirse Han çocuk sahibi olabilmek için kurban keser, borçluyu borcundan kurtarır, halkını et ve kırmızıyla doyurur, giydirir. Dirse Han’ın çocuk sahibi olabilmek için yaptığı üç uygulama ve bu uygulamaların çeşitli işlevleri vardır:

<i>Eylemler</i>	<i>Amaç</i>	<i>İşlev</i>
1. Kurban	Tanrının Rızasını Kazanmak	Dinî-Manevî İşlev
2. Toy Düzenleme	Toplumun Rızasını Kazanmak	Toplumsal İşlev
3. Açları Dozurma, Çıplakları Giydirme, Borçluyu Borcundan Kurtarma	Bireyin Rızasını Kazanmak	Toplumsal İşlev/ Dinî-Manevî İşlev

Tablo 2. Dirse Han’ın Çocuk Sahibi Olabilmek Amacıyla Yaptığı Uygulamalar

Açları dozurma, borçluyu borcundan kurtarma gibi davranışlar toplumsal işlevinin yanı sıra dinî/manevî işleve de hizmet eden uygulamalardır. Dirse Han bu davranışlarından sonra çocuk sahibi olur. “Bir ağız dualınuñ alkışıyla Allah Taālā bir iyel verdi: hatunu hamile oldu” (Gökyay, 2006: 27). Buradan hareketle bir insanı memnun etmenin önemi anlaşılır. Dirse Han ve eşinin bireyin rızasını alarak Tanrının rızasını kazanma isteği ve bunun için yaptıkları uygulamalar sonuç vermiştir.

Tıpkı İbrahim Peygamberin kıssasında olduğu gibi Dede Korkut anlatılarda da dua ile çocuk sahibi olma motifi vardır. İbrahim Peygamberin “Rab-bim! Bana iyilerden olacak bir evlât ver” (DİB, URL-2) şeklinde duası ve ardından dilediği gibi yumuşak huylu bir oğul ile müjdelenmesi, bu oğlunu ise gördüğü rüya üzerine kurban etmeye karar vermesi Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu ile bazı benzerlikler içermektedir.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyunda ikinci kurban Dirse Han ve büyüüp kahramanlık göstererek ad alan oğlu Boğaç Han’ın birlikte geyik avına çıkmasıdır. Geyik avı sırasında Dirse Han kırk yiğidinin sözüne inanarak oğlunu öldürmeye niyetlenir. Dirse Han oğlunu yaralar. Boğaç Han, Hızır’ın yarasının sağaltılması için verdiği tavsiye ve bu tavsiyeye uyarak annesinin dağ çiçeği ve anne sütüyle yaptığı merhem sayesinde iyileşir. İbrahim Peygamber’in kıssasında da “Çocuk babasıyla iş güç tutacak yaşa gelince” ((DİB, URL-2) İbrahim Peygamber gördüğü rüya üzerine oğlunu kurban etmek ister. Bunun

üzerine kendisine oğlunun canına bedel bir kurbanlık verilir. “Biz, (oğlunun canına) bedel olarak ona iri bir kurbanlık verdik” (DİB, URL-2). Her iki örnekte de ilk oğulun kurban edilmesi ancak kurbanın gerçekleşmemesi motifi vardır.

Bu boydaki üçüncü kurban ise Dirse Han’ın eşinin avdan dönüşlerini kutlamak üzere verdiği kurbandır. Bu kurbanın benzerini Kazan Bey Oğlu Uruz Bey’in Tutsak Olduğu Boyda Burla Hatun da oğlunun avdan dönüşünü kutlamak amacıyla vermiştir.

Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyunda Kan Turalı’nın düğünü için kurban kesilir. “Atdan aygır deveden buğra koyundan koç kırdurdu. Dügün etdi, kalın Oğuz beglerin ağırladı.” (Gökyay, 2006: 135). Uşun Koca Oğlu Segrek Boyunda da düğün için kurban kesme geleneği görülür. “Yavuklusu vardı, tez düğün demek etdiler. Atdan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdurdular” (Gökyay, 2006: 168).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “kurban” kelimesi “Bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse” anlamına da gelmektedir (URL-1). Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü Boyda da Tepegöz’ün insan yeme davranışı üzerine toplumdan dışlanması ve toplumun düzeninin yeniden kurulabilmesi için Dede Korkut’un Tepegöz ile anlaşma sağlayıp iki adam ile beş yüz koyunu kurban vermeyi kabul etmesi anlatılır: “Yünlü Koca ile Yapağılı Kocayı Depegöze virün aşın pişürsün dedi ve hem günde iki adam ile beş yüz koyun istedi dedi. Bunlar dahi razı oldu. Dört oğlu olan birin verdi, üçü kaldı. Üç olan birin verüp iki kaldı. İki olan birin verdi biri kaldı” (Gökyay, 2006: 147). Bu boyda toplumun, insan ve hayvanları Tepegöz’e kurban ederek toplumsal düzeni korumayı amaçlaması anlatılmaktadır.

3.2. Ölü Aşı

Ölünün ardından düzenlenen yağ törenleri Orhun Abideleri’nde de görülmektedir. Türklerde bu törenlerde ölünün ardından aş verme geleneği vardır. Ögel (1971: 156), Türklerde cenaze törenlerinin “ölü aşı” denen ziyafetler için bir sebep olduğunu dile getirmiştir. Yusuf Has Hacib’in *Kutadgu Bilig* isimli eserinde, düğün yemeği (küdenke aş), sünnet yemeği (sünnet aş), ad, san alma yemeği (at aş), doğum yemeği (togum aş), arkadaş yemeği (koldaş aş), ölü yemeği (yoğ=yağ aş) olmak üzere altı çeşit yemekten bahsedilmektedir (Sürücüoğlu ve Özçelik, 2008: 1301). Ölü aşı verme geleneği Uşun Koca Oğlu Segrek Boyunda görülür. Segrek eşine, eğer geri dönmezse öldüğünü anlayıp atını da boğazlayarak ardından aş vermesini söyler. “Gelmezisem ol vakit menüm öldüğümü bilesin, aygır atum bo-

ğazlayup aşum vergil. Gözün kimi tutansa, gönlün kimi severise ana vargil dedi” (Gökyay, 2006: 168).

Salur Kazan’ın Tutsak Olup Oğlu Uruz’un Çıkardığı Boyda ise ölünün öteki dünyada yediği aşın elinden alınması düşüncesi vardır. Salur Kazan Tomanın Kalesi’nin tekfuru tarafından tuzağa düşürülür. Kazan’ı bir kuyuya atarlar. Tekfurun eşi Salur Kazan’ın yiğitliğini merak ederek kuyunun başına gelir ve “Kazan Beg nedür haluñ dirligüñ yir altında mı hoşdur yohsa yir yüzinde mi hoşdur, hem şimdi ne yersin ne içersin ve neye binersin” diye sorar. Bu sorusu üzerine Kazan’ın verdiği cevaptan korku duyar. “Kazan aydur: Ölülerine aş verdügüñ vakit ellerinden aluram”. Tekfur’un eşi kızının yedi yaşında ölmesinden dolayı bu tehditten korkar ve tekfura “ölülerümüz için virdügümüz aş ellerinden çeküp alup yerimiş” diyerek Salur Kazan’ı kuyudan çıkarmasını ister (Gökyay, 2006: 176). Salur Kazan bu sözü sayesinde kuyudan kurtulur. Bu hikâyede dinî-manevî inançların toplum üzerindeki etkisi ve önemi anlaşılmaktadır.

4. Yeme-İçmenin Keyif Verme İşlevi

Yiyecekler, vücudun fizyolojik ihtiyacını gidermek dışında haz duymak, keyif almak amacıyla da tüketilebilmektedir. Hikâyelerde Oğuz beylerinin bir araya geldiklerinde ya da avlanmaya çıktıklarında keyif amacıyla çeşitli yiyecek ve içecekleri tükettikleri görülür. Bunlar içerisinde en sık örneğine rastlanan, sarhoşluk vermesinden dolayı çoğu zaman Oğuz beylerinin tuzağa düşürülmesine sebep olan şaraptır. Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Boyda altın ayaklı sürahilerde al şarap sunan kâfir kızlarının olduğu bir toy betimlemesi vardır. Aynı zamanda Kazan Bey Oğlu Uruz Bey’in Tutsak Olduğu Boyda da görülen kadeh sunma geleneği sosyal statüyü ifade ettiğinden bu örnekler toplumsal işlev bağlamında alınmıştır. Bu başlıkta şarabın keyif verme işlevinden doğan yanlarına değinilmektedir. Düzenlenen toylarda şarabın mayhoşluğuyla güç sahibi olan kimsenin büyüklendiği görülür. “Ulaş oğlu Salur Kazanuñ alnına şarabun itisi çıkdı. Kaba dizi üzerine çökdü ayıtdı: Ünüm añañ begler sözüm diñleñ begler” (Gökyay, 2006: 39).

Şarabın verdiği mayhoşluk ve cesaretle alınan kararlar kimi zaman Oğuz beylerinin zaafına dönüşebilmektedir. Örneğin Kazılık Koca Oğlu Yiğenek Boyunda Bayındır Han’ın veziri Kazılık Koca şarabın verdiği mayhoşlukla akın ister ve yolda düşmana esir olur. “Şarabuñ itisi başına çıktı kaba dizin üzerine çökdü oturdu, Bayındır Handan akın diledi. Bayındır Han dahı destur virdi. Nireye diler iseñ var didi” (Gökyay, 2006: 137).

Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyunda Deli Dumrul, kabahatini örtmek için Azrail'e şarap içtiğini ve ne söylediğini bilmediğini söyler. "Dökmesi büyük bizüm dağlarumuz olur ol dağlarumuzda bağlarumuz olur ol bađlaruñ kara salkumları üzümü olur ol üzümü sıkarlar al şarabı olur, ol şarabdan içen esrük olur şarablıydum duymadum ne söyledüm bilmedüm beglige usanmadum yigitlige doymadum canum alma Azrail meded dedi" (Gökyay, 2006: 113).

5. Yeme-İçmenin Sınama İşlevi

Yemeğin sınanma ile ilişkisi kutsal dinlerde Âdem ile Havva'nın yasak olan besini tüketmesine kadar gidebilmektedir. İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme bazı durumlarda birey için bir sınanma aracıdır. Yemek sırasında besinin ağız yoluyla içe alınması kimi zaman rakibin beslenme yoluyla alt edilmesini sembolize eder. Birey düşmanları tarafından istenmeyen ya da yasak olarak görülen bir yiyeceği yemekle sınanabilmektedir.

Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boyda Burla Hatun'a kadeh sundurmak isteyen düşmanları, kırk yerden avaz gelince Kazan'ın eşinin kim olduğunu bulamaz. Bunun üzerine düşmanları, oğulları Uruz'u çengele asıp kara kavurma şeklinde pişirerek bu kırk kıza göndermeyi planlarlar. "Mere varuñ Kazanuñ oğlu Uruz'u tartuñ çengele asun, kıyma kıyma ağ etinden çeküñ, kara kavurma bişürüp kırk beg kızına iletüñ önüne koñ her kim yedi ol degül(dür), her kim yemedi oldur, aluñ gelüñ sağrak sürsün dedi" (Gökyay, 2006: 48). Burla Hatun oğlunun etini yemekle sınanır. Çünkü düşmanları bir annenin sevgi ve merhametinden dolayı oğlunun etini yiyemeyeceğini düşünmüşlerdir. Kazan'ın eşini bulamayan düşmanları Burla'yı bu şekilde alt etmek ister. Bu çeşit bir sınanma aynı zamanda rakiplerinin almak istedikleri intikam olarak da değerlendirilebilir. "Tartışma yaşanan kişiden yüz yüze alınamayan intikamın, yemek aracılığıyla örtülü olarak alınması, eylemi gerçekleştiren kişinin haz duygusuyla psikolojik tatminine sebep olurken eyleme maruz kalan kişinin korumalı özel alanına da müdahale edilmiş olmakta ve alınan hazzın derecesi artmaktadır" (Öğüt Eker, 2018: 181).

Düşmanları tarafından sınanan Burla Hatun oğluna gelerek "Ne dersin oğul, senüñ etüñden oğul, yeyeyinmi, yohsa sası dinlü kafirüñ döşegine gireyinmi?" diye sorar (Gökyay, 2006: 49). Uruz bunun üzerine annesini "Ko beni kadın ana çengele ursunlar. Ko etümden çeksünler, kara kavurma etsünler. Kırk beg kızınuñ önüne iletsünler. Anlar bir pare yedüğünde sen iki pare yeğil, seni sası dinlü kafirler bilmesünler, duymasunlar. Ta kim sası

dinlü kafirün döşegine varmayasın; sağrağın sürmeyesin. Atam Kazan namusunu simayasın, sakın” diyerek uyarır (Gökyay, 2006: 49). Bu hikâyede Burla Hatun’un oğlunun canı ve kendi namusu üzerine iki özel alanıyla sınanması yemekle sembolleştirilmiştir.

Hikâyelerde bir beyin oturacağı konum, kılıç-ekmek hakkı ile alınır. Örneğin Uşun Koca Oğlu Segrek Boyunda Eğrek oturduğu koltuğu hak edip etmemekle sınanır. Kazan’ın divanında Ters Uzamış’ın Eğrek’e “Bu oturan begler her biri oturduğu yeri kılıcı ile etmegiyile alupdur, mere sen başımı kesdün kanmı dökdün açmı doyardun yalınca kmı donatdun” (Gökyay, 2006: 165) sözleri üzerine Eğrek içinde bulunduğu topluma kendisini ispatlayabilmek için akına gider.

Kültürün eşsiz parçalarından biri olan yeme-içme gelenekleri, Malinowski’nin yaklaşımı bağlamında ele alındığında Dede Korkut anlatılarında ki yeme-içme kültürünü anlamak kolaylaşmaktadır. Malinowski’nin geliştirdiği kültür modeli ve tanımlamaları *Dede Korkut Kitabı*’ndaki yeme-içme kültüründe görülen işlevlere göre uyarlandığında şu şekilde bir tablo ortaya çıkmaktadır:

<i>Temel İhtiyaçlar</i>	<i>Kültürel Cevaplar</i>	<i>Yeme İçmenin İşlevleri</i>	<i>Dede Korkut’ta Görüldüğü Boy</i>
Metabolizma	Besin Sağlanması	Fizyolojik İşlev	- Mukaddime - Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Boy - Salur Kazan’ın Tutsak Olup Oğlu Uruz’un Çıkardığı Boy
Üreme	Akrabalık	Toplumsal İşlev	- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu
Bedensel Rahatlıklar	Barınma	Toplumsal İşlev	- Mukaddime
Güvenlik	Koruma	Toplumsal İşlev Sınama İşlevi	- Begil Oğlu Emren Boyu - Duha Koca Oğlu Deli Dumrul - Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Boy
Hareket	Etkinlikler	Toplumsal İşlev Dini-Manevi İşlev	- Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Boy - Kazan Bey Oğlu Uruz Bey’in Tutsak Olduğu Boy - Salur Kazan’ın Tutsak Olup Oğlu Uruz’un Çıkardığı Boy

			- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu
Büyüme	Yetiştirme	Toplumsal İşlev	- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu - Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy
Sağlık	Hijyen	Sağaltma İşlevi	- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu

Tablo 3. Malinowski'nin Geliştirdiği Modelin *Dede Korkut Kitabı*'nda Yeme-İçme Kültürüne Uyarlanması

Temel bir ihtiyaç olan metabolizmaya verilen kültürel cevap besin sağlanmasıdır. Hikâyelerde yemeğin fizyolojik boyutunu vurgulayan Mukaddime, Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy, Salur Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Boydaki örnekler buraya uygundur. Temel bir ihtiyaç olarak üreme ve buna verilen kültürel cevap olan akrabalık bu hikâyelerde “çocuksuzluk” motifiyle birlikte görülmektedir. Toplumun soyunu devam ettirebilmesi için bireye ihtiyacı vardır. Dolayısıyla çocuksuz bir beyin toplumda hoş görülmediği Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyundan anlaşılmaktadır.

Bedensel rahatlıklar ısı, ışık, barınma gibi unsurların tamamlanmasıdır. Bedensel rahatlıklara verilen kültürel cevap barınmadır. Ağırlıklı olarak konargöçer yaşayan Türkler evlerinde misafirperverliğe önem vermiştir. Hikâyelerde de misafir ağırlama töresinin toplumsal bağlamda önemi mukaddimedede vurgulanmaktadır. Güvenlik ihtiyacı, kültürel cevap olarak korunmayı gerektirmektedir. Begil Oğlu Emren Boyunda, Begil'in farklı hediyeler ihvan edilerek toprakları korumak üzere gönderildiği görülmektedir. Güvenlik ihtiyacının karşılanamadığı örnekler de sinama işlevi ile ilişkilidir. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyunda Azrail'e karşı medet isteyen Dumrul'un canının tehlikede olması ve Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boyda Burla Hatun'un oğlunun etiyile sinanması güvenliklerinin tehlikede olduğu örneklerdir. Bu örneklerde Burla Hatun'u kırk kızın, Dumrul'u ise eşinin koruduğu görülmektedir.

Bir ihtiyaç olarak hareket Türklerin yaptığı her etkinliğe yansımaktadır. Hareket; toy, düşün, yağma, av ve yas gelenekleri gibi birçok etkinlikte kültürel cevabını bulmuştur. Büyüme ve yetiştirme bu hikâyelerde erginlenme ile ilişkilidir. İyi bir evlat yetiştirme isteyen ebeveynlerin çocuklarını ava çıkarması ya da avdan dönüşlerini kurban keserek, toy yapıp beyleri ağırlayarak kutlamayı istemeleri topluma iyi bir birey kazandırmak ve evlatlarının erginlenmesini kutlamak içindir. Sağlık ihtiyacı ise kültürel bir cevap olarak hijyenle, bu hikâyelerde ise sağaltmayla ilişkilendirilmektedir. Bu hikâyeler-

de, bir besin maddesi olan anne sütü her ne kadar yeme-içme bağlamında ele alınmasa da anne sütü ve dağ çiçeğinin merhem hâline getirilip yaranın sağaltılmasında kullanılması örneği Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyunda karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma yeme-içme bağlamında ele alındığı için bahsedilen beş ana işleve, sağaltma işlevi dâhil edilmemiştir.

Sonuç

Bir toplumun temel yapıtaşı olan kültürün aktarımı ve işlenmesi sırasında yazılı, yazısız kurallar ve gelenekler ortaya çıkar. Yapılan eylemin, düşünülen olgunun, toplumun kültürü ve değer yargıları içerisinde farklı işlevleri vardır. Bu işlevler toplumların meydana getirdiği eserlerde de görülmektedir. *Dede Korkut Kitabı*, Türk toplumunun töresi ve kültürel değerlerini vurgulayan edebî eserlerin başında gelmektedir. Hikâyelerde işlenen başlıca motiflerden biri de yiyecek ve içeceklerdir. Türklerin yeme-içme gelenekleri farklı kültürel kodları günümüze taşımıştır.

Türklerin yiyecek ve içeceklere sembolik anlamlar yükleyerek geleneklerine dâhil edişinden anlaşıldığı üzere yeme-içme kültürü Türk toplumunda farklı işlevlere sahiptir. Bu işlevler yeme-içmenin fizyolojik, toplumsal, dinî-manevî, keyif verme ve sinama işlevi olarak beş bölüme ayrılmaktadır. Hikâyelerdeki yeme-içme geleneklerinin fizyolojik işlevleri insanlığın en temel işlevi olan fizyolojik ihtiyaçlarını göstermektedir. Türklerde birlik ve beraberliğin vurgulanması ise yeme-içmenin toplumsal işlevinde kendine yer edinmiştir. Bu hikâyelerde yeme-içme geleneklerinin toplumsal işlevleri misafir ağırlama gelenekleri, toy, düğün ve yağma gelenekleri olarak üç farklı başlıkta değerlendirilmiştir. Misafir ağırlama geleneklerinde Türk toplumunda misafirin önüne koyulan yiyeceklerin bir statü belirttiği ve misafirperverliğin güzel bir davranış olarak ev sahibine saygınlık getirdiği görülmektedir. Toy ve düğün gelenekleri Türk toplumunun bir araya geldiği, yeme-içme geleneklerinin yoğun bir şekilde görüldüğü etkinliklerdir. Türklerde yağma geleneği ise toplumsal eşitliğin yeniden sağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Av ve avcılık hem besin sağlanması hem de yiğitliğin bir göstergesi olarak toplumun yaşayışında önemsenmiştir. Dinî-manevî işlev ise bu hikâyelerde kurban ve ölü aşı olarak iki şekilde görülmektedir. Yeme-içmenin ayrıca keyif verme, sinama gibi işlevleri de hikâyelerde tespit edilmiştir.

Hikâyelerde saptanan örnekler Bronislaw Malinowski'nin işlevsel kuramı bağlamında temel ihtiyaçlar ve bunlara verilen kültürel cevaplar tablosuna uygulanmıştır. Tabloya *Dede Korkut Kitabı*'nda görüldüğü boylar ve yiyecek

ve içeceklerin bu boylardaki işlevleri de eklenmiştir. *Dede Korkut Kitabı*'nın Türklerin yeme-içme geleneklerine yer vermesi bakımından zengin bir muhtevaya sahip olduğu ve bunların incelenmesinin Türk kültürünün anlaşılmasına ışık tutacağı görülmektedir. Yapılan araştırmada yeme-içme geleneklerinin zengin olduğu ve toplumsal gelenekler çerçevesinde Türklerde önemli bir yer edindiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Bakırcı, Nedim (2019). "Dede Korkut Kitabı Bağlamında Oğuzlarda Toy Geleneği". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 20: 130-142.
- Beşirli, Hayati (2010). "Yemek, Kültür ve Kimlik". *Millî Folklor*, 87: 163.
- Civitello, Linda (2008). *Cuisine and Culture, A History of Food and People*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Çelik, Adil (2022). "Simgesel Sermaye ve Folklor: Dede Korkut Anlatılarında Toyların İtibar İnşasındaki İşlevi". *Metin Ekici Armağanı*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 577-594.
- Dinç, Mustafa (2019). "Halk Bilgisinin Beslenme ve Mutfak Kültürüne Dönük Temsilleri". *Halk Bilimi El Kitabı*. Ed. Mustafa Aça. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Fiddes, Nick (1991). *Meat: A Natural Symbol*. New York: Routledge.
- Fieldhouse Paul (1996). *Food and Nutrition: Customs and Culture*. London: Chapman & Hall.
- Gezgin, İsmail (2021). *Uygarlaşan İştah, Atalarımız Nasıl Besleniyordu*. İstanbul: Redingot Kitap.
- Goody, Jack (2013). *Yemek, Mutfak, Sınıf, Karşılaştırmalı Sosyoloji Çalışması*. Çev. Müge Günay Güran. İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Gökyay, Orhan Şaik (2006). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- İrmak, Yılmaz (2024). "Türk Kültüründe Tören Yemeklerine İşlevsel Bir Yaklaşım". *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 46: 486-515.
- Közlme, Olgun (2012). *Türk Mutfak Kültürü ve Din*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Malinowski, Bronislaw (1989). *İlkel Toplumlarda Cinsellik ve Baskı*. Çev. Hüseyin Portakal. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

- Malinowski, Bronislaw (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. Çev. Saadet Özkal. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Maslow, Abraham (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper and Row.
- Ögel, Bahaeddin (1971). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları II: Türklerin Toplum Düzeni ve Gelişmesi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ögel, Bahaeddin (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş IV: Türklerde Yemek Kültürü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öğüt Eker, Gülin (2018). “Farklı Görme Biçimiyle Modern Dünya Ritüeli Olarak Yemek Kültürü: Sınanma/Erginlenme ve İntikam Alma Gizli İşlevleri”. *Millî Folklor*, 120: 170–183.
- Radcliffe-Brown, Alfred Reginald (1964). *The Andaman Islanders*. New York: Free Press.
- Richards, Audrey (2004). *Hunger and Work in a Savage Tribe*. London: Routledge.
- Sürücüoğlu, Metin Saip ve Özçelik, Ayşe Ö. (2008). *Türk Mutfak ve Beslenme Kültürünün Tarihsel Gelişimi*. 38. ICANAS Kongresi (10-15 Eylül 2007, Ankara), C.3. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. 1289-1310.
- Talas, Mustafa (2005). “Tarihi Süreçte Türk Beslenme Kültürü ve Mehmet Eröz’e Göre Türk Yemekleri”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18: 273-283.
- Tan, Nail (2016). “Yel Kayadan Ne Aparır”. *Millî Kimliğimiz ve Mutfak Kültürümüz*. İstanbul: Kültür Ajans Yayınları, 267-306.
- Tezcan, Mahmut (2000). *Türk Yemek Antropolojisi Yazıları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- URL-1: TDK Sözlüğü. www.sozluk.gov.tr. (Erişim: 30.06.2024).
- URL-2: DİB, Kuran Meali. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/sure/37-saffat-suresi> (Erişim: 30.06.2024).
- Yolcu, Mehmet Ali ve Aça, Mehmet (2017). “Yapısal İşlevselcilik Açısından Folklorlarda Değişme ve İşlevsel Zorunluluklar Modeli”. *Folklor/Edebiyat*, 23(92): 13-28.
- Ziya Gökalp (1976). *Türk Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” ereve-sinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu alışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

ıkar atışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir ıkar atışması yoktur.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar alışmada eşit dzeyde katkı sunmuştur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The authors have no potential conflict of interest regarding research, authorship, or publication of this article.*

Author-Contributions Statement: *The authors contributed equally to the study.*